

*В. Г. АЛЬКЕМА, канд. техн. наук, проф.
(Нікопольський інститут управління, бізнесу та права)*

НАУКОВА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 3, с. 348–350

Метою цієї роботи є встановлення сутності змісту і особливостей організації наукової та інноваційної діяльності вищого навчального закладу, що пов'язана з підготовкою фахівців для сфери економіки та підприємництва.

Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах повинна бути спрямована не тільки на озброєння випускників певним обсягом знань, а й на забезпечення певного місця в соціально-економічній системі: науці, виробництві, підприємстві та інших сферах, напрацювання своєї інтелектуальної власності на основі органічного поєднання навчального процесу з практикою, науковою та інноваційною діяльністю.

За останні п'ять років у розвинених країнах світу зрушення в соціумі, інформаційні нововведення, мобільність технічного й організаційного вдосконалення виробництва спричинили потребу розбудови перманентної підготовки та перепідготовки фахівців. Адже науковий, технологічний та культурний розвиток держави забезпечується тоді, коли не менше чверті працездатного населення має відповідний часовий, фаховий, культурно-освітній рівень.

Опікування провідних вищих навчальних закладів, як у світі взагалі, так і в Україні, внесло досить суттєві зміни в організацію, структуру та зміст навчально-виховного процесу. Економічна освіта сьогодні — це підготовка спеціалістів, здатних забезпечити організацію виробничо-комерційної діяльності фірми на різних рівнях. Система такої підготовки складається з кількох компонентів: вищі навчальні заклади, спеціалізовані технікуми та курси, які, як правило, функціонують при вищих навчальних закладах.

Соціально-економічні умови сьогодення вимагають від спеціалістів, крім професійних знань і умінь, ділових навичок розв'язання нетипових проблем, економічного складу мислення, лідерства та підприємливості. Сформувати фахівця, який би задовольняв вказаним потребам особис-

тості, суспільства і держави, можна завдяки реалізації наукової та інноваційної діяльності студентів під час навчання. Наукова діяльність студента — це комплекс творчих робіт і заходів, які є невід'ємною складовою навчання, виконуються ним протягом всього періоду підготовки з метою задоволення особистих пізнавальних потреб, придбання та вдосконалення професійних вмінь і навичок, формування власних якостей конкурентоспроможності на ринку праці.

Інноваційна діяльність студента є такою складовою його творчої діяльності, що пов'язана з розробкою та впровадженням наукових результатів у різні сфери господарювання з метою пошуку власного місця у соціально-економічній системі суспільства. При порівняльному аналізі цих визначень можна дійти кількох важливих висновків:

- наукова та інноваційна діяльність студента є органічно поєднаними і взаємодоповнюючими сферами;
- наукова діяльність є основою (фундаментом) інноваційної діяльності;
- наукова діяльність студента переважно орієнтована на вдосконалення його особистих ділових навичок. Вона формує його інтелектуальний потенціал;
- інноваційна діяльність студента спрямована на досягнення певного соціально-економічного ефекту в окремій ланці діяльності з метою створення власного іміджу і забезпечення в майбутньому бажаного місця роботи.

На підставі викладеного можна зазначити, що процес підготовки фахівців у вищих навчальних закладах поділяється на кілька складових, які можна представити у вигляді графічної моделі (див. рисунок).

Складові підготовки фахівця

Навчальна діяльність за цією моделлю є підґрунтям для формування творчого потенціалу студента. Основне завдання цієї діяльності полягає в наповненні інтелекту знаннями, як загальноосвітніми, так і професійними, а також у формуванні основних професійних ділових вмінь і навичок. Але формування фахівця лише в межах навчальної діяльності не забезпечує уміння для розвитку його власного потенціалу сьогодні і в майбутньому. Оскільки переважна більшість сучасних педагогічних технологій зорієнтована на репродуктивне мислення, знання оцінюються залежно від обсягу їх запам'ятовування, а не від рівня засвоєння та ступеня практичного застосування.

Тому часто випускник слабо орієнтується у сфері чи галузі майбутньої діяльності. Його уява про особисту роль у майбутній професійній діяльності є неконкретною, а досить часто і неправильною. Підготовка фахівця тільки у межах навчальної діяльності не наповнена практичним змістом, а сам студент є, як правило, пасивним засвоєвачем знань. Він не змотивований на творчу діяльність, а мотивація діяльності студента є найважливішою складовою успіху підготовки фахівця.

Ефективну мотивацію у процесі навчання можна забезпечити шляхом задоволення власних потреб вищого рівня — самовираження і визнання особистої його значущості діловим і професійним оточенням та ін.

Якщо розглядати навчальну діяльність як змістовну (базову) частину підготовки фахівця, то наукова діяльність тут буде інструментом роз-

ширення та вдосконалення отриманих знань, вмінь та навичок, а також інструментом виробництва нових знань. Але остаточно творчий потенціал майбутнього фахівця оцінюють не на підставі того, які терміни і означення він вивчив та які методи аналізу опанував. Таку оцінку можна встановити на етапі реалізації студентом інноваційної діяльності.

Тільки у процесі інноваційної діяльності студента виявляються його вміння та навички щодо формування ідей у вигляді конкретних пропозицій та рішень, соціально-економічного, екологічного, техніко-технологічного обґрунтування бізнес-проектів. Інноваційна діяльність дає студенту можливість проявити себе ще на студентській лаві лідером, фахівцем-початківцем, що має значний потенціал і претендує в майбутньому на ключові позиції у конкретній сфері діяльності. Студент змотивований до реалізації інноваційної діяльності, як до інструмента професійного визнання, фактора конкурентоспроможності та створення позитивного власного іміджу в певних колах роботодавців. Роботодавці зацікавлені в реалізації інноваційної діяльності студента як в засобі ефективного підбору та оцінки контингенту молодих спеціалістів.

Таким чином, навчальна, наукова та інноваційна діяльність студента є важливими складовими діяльності з підготовки фахівця. Кожен із згаданих видів діяльності реалізує окрему функцію підготовки. Під час реалізації певного виду діяльності оцінюються конкретні якості фахівця. Концептуальні аспекти такого підходу наведено в таблиці.

Функції та якості, які формують складові діяльності з підготовки фахівця

Вид діяльності	Основна функція діяльності	Якості фахівця, що оцінюються
Навчальна	Формування бази знань і основних умінь та навичок	Повнота і правильність засвоєння знань; наявність основних умінь у навчальній діяльності
Наукова	Формування бази творчого пошуку і механізму вдосконалення вмінь та навичок	Правильність застосування методології наукових досліджень. Наявність навичок системного аналізу, синтезу, узагальнення, перетворення інформації
Інноваційна	Формування механізму самовдосконалення, власного іміджу і особистої соціальної та професійної значущості	Наявність інноваційного мислення, лідерські якості, навички ситуаційного аналізу, творчого мислення, розв'язання проблеми

Незважаючи на усвідомлення більшістю колективів вищих навчальних закладів про необхідність реалізації інноваційної діяльності студентів під час навчання, сьогодні реального механізму впровадження такої діяльності немає. Ініціативу, пов'язану зі створенням інноваційної структури, необхідно взяти на себе навчальному закладу, оскільки інноваційна діяльність студентів та їх результати безпосередньо впливають на формування якісних і кількісних показників студентського контингенту. Це відбувається за рахунок позитивного іміджу навчального закладу, що формується підприємницьким середовищем та органами місцевого самоврядування на підставі досягнень студентів у сфері організаційно-економічних і техніко-технологічних інновацій. Крім цього, наявність студентів у сфері інноваційної діяльності окремих підприємств, які висвітлено у місцевих засобах масової інформації, впливає на прийняття абітурієнтами та їхніми батьками рішення щодо вибору і вступу до провідного навчального закладу, що має досягнення студентів у сфері інноваційної діяльності. У закладах економічної освіти інноваційні структури можна створювати шляхом формування власних структурних підрозділів (університетський бізнес-центр, тренінгова лабораторія та ін.) або спільних з місцевою владою чи підприємницьким середовищем міських бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків. Найбільш розповсюджені сьогодні такі інноваційні структури, як тренінгова лабораторія та бізнес-центр. Здебільшого тренінгова лабораторія має на меті створення студентською групою віртуального підприємництва і планування та організацію всіх процедур його функціонування, штучних структур організаційно-виробничого та інноваційного характеру. Під час роботи в лабораторії студент опановує всі етапи інноваційного процесу та його зміст і усвідомлює його особливості. Щоб підвищити ефективність інноваційної діяльності студентів, професорсько-викладацькому складу навчального закладу необхідно сформувати базу даних тренінгової програми на підставі об'єктивних даних діяльності підприємств. Інноваційна діяльність студентів у межах міського або бізнес-центру вищого закладу освіти дає можливість реалізувати таку інноваційну діяльність, яка найтісніше пов'язана з етапом упровадження практичного результату інноваційної діяльності; за-

микає повний цикл стимулювання суб'єктів такої діяльності. Тобто підприємство, звертаючись з конкретною проблемою до бізнес-центру, отримує не тільки пряму послугу, що пов'язана з розв'язанням конкретної проблеми, а й знайомиться з можливостями студентів як потенційних кваліфікованих спеціалістів, що залучені до роботи у складі творчих груп. Студент, у свою чергу, виконуючи певну роботу, самовдосконалює свої знання, вміння та навички, а також забезпечує місце майбутньої роботи. Навчальний заклад вирішує не тільки питання практики та стажування студентів, а й отримує можливість працевлаштування випускників, підвищення власного іміджу та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Важливим аспектом, що безпосередньо впливає на якість наукової та інноваційної діяльності студентів, є ефективна організація управління ними. Особливістю управління процесами наукової та інноваційної діяльності є координація дій наукових та інноваційних структур навчального закладу, органів місцевого самоврядування і підприємницького середовища. За організаційною структурою вищого навчального закладу наукові та інноваційні підрозділи безпосередньо підпорядковані проректору з наукової роботи. На нього також покладено узгоджувально-координаційну функцію зовнішніх зв'язків з органами місцевого самоврядування з питань розробки інноваційної політики та впровадження інновацій в діяльність підприємств бюджетної сфери. Крім того, проректор з наукової роботи бере участь в реалізації проектування техніко-економічного та інших видів проектування. Така схема організаційної взаємодії дає змогу реалізовувати процедури інноваційного менеджменту на регіональному рівні і постійно впроваджувати програми наукової та інноваційної діяльності навчального закладу.

Отже, наукова та інноваційна діяльність студентів вищого навчального закладу є важливим напрямком підвищення професійної підготовки фахівця, першим елементом його професійної мотивації, засобом задоволення потреб особистості студента у творчому пізнанні, самовираженні та визнанні його фахової значущості, вагомою складовою конкурентоспроможності навчального закладу, а також ефективним інструментом підприємств, фірм та організацій у процесі добору кадрів.